

Crikvenička legenda o Maliku

Radenić, Borna

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:496166>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

BORNA RADENIĆ

CRIKVENIČKA LEGENDA O MALIKU

Završni rad

Pula, rujan 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

BORNA RADENIĆ

CRIKVENIČKA LEGENDA O MALIKU

Završni rad

JMBAG: 0303077946, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Borna Radenić, kandidatkinja za prvostupnicu Preddiplomskog stručnog studija Predškolski odgoj, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojeg necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Borna Radenić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom „Crikvenička legenda o Maliku“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Zahvala

Zahvaljujem mentorici, izv. prof. dr. sc. Vjekoslavi Jurdani, što me je svojim poticajnim predavanjima potaknula da temu svog završnog rada odaberem baš pod njenim krilom. Zahvaljujem što me je svojim savjetima i podrškom potaknula da vjerujem u sebe.

Zahvaljujem odgojiteljici Tanji Car-Kolombo koja mi je bila od neizmjerne pomoći u provedbi aktivnosti sa djecom i zbog čije sam podrške zaista uživala u svom radu.

Posebno zahvaljujem mojoj obitelji koja mi je oduvijek podrška u svemu što radim. Hvala im što su me neiscrpno poticali da ostvarim ono jedino što oduvijek želim biti, a to je biti među djecom.

Na kraju, hvala onima zbog kojih se sve ovo događa, zbog kojih ne bi postojala ova slova na papiru; onima fizički najmanjima, a za mene duhovno najvećima, djeci. Svaka njihova pružena mala ruka prema meni, za mene je bio najveći poticaj.

SAŽETAK

Usmena zavičajna baština predstavlja stup zajednice iz koje dolazi. Cilj je takvu baštinu sačuvati i njegovati ne bi li bez obzira što dolazi iz prošlosti bila dio naše sadašnjosti i budućnosti naraštaja koji dolaze.

Cilj ovoga rada je upoznati djecu predškolske dobi s legendom o Maliku i s njima putem aktivnosti zadovoljiti njihovu potrebu za upoznavanjem, istraživanjem i stvaranjem vlastitog doživljaja o patuljku Maliku.

Malik je maleni vragolasti patuljak koji čini razne nepodopštine i zbog takve je naravi vrlo blizak djeci. Isto tako, dio je i usmeno zavičajne baštine grada Crikvenice koja je sačuvana i dan danas i kao takva predstavljena je u ovom radu.

U radu je prikazano kako njegujući usmenu zavičajnu baštinu možemo sačuvati sve legende, predaje i priče, te ih prenositi na buduće naraštaje. Na taj način možemo očuvati sva blaga koja nam donosi naš zavičaj, a usmenom predajom djeci, u ovom radu dokazano je da možemo biti sigurni da će ponovno oživjeti.

KLJUČNE RIJEČI: patuljak Malik, legenda, predaja, Crikvenica, usmena zavičajna baština

Summary

Oral native heritage represents a pillar of the community from which it comes. The goal is to preserve and nurture such heritage, so that despite the fact that it comes from the past, it would still remain a part of our present and the future of generations to come.

The aim of this paper is to familiarize preschool children with the legend of Malik and to fulfill their need to discover, explore and experience on their own the dwarf Malik through various activities.

Malik is a small mischievous dwarf famous for its pranks, which is the reason he is popular among children. Furthermore, it is also part of the oral heritage of Crikvenica that has been preserved to this day and is, as such, presented in this paper.

The paper shows that by nurturing the oral native heritage, we can preserve legends, traditions and stories, and pass them on to future generations. In that way we can preserve all the treasures of our homeland, and by oral transmission to children, in this work it has been proven that we can be sure that it will come to life again.

KEY WORDS: dwarf Malik, legend, tradition, Crikvenica, oral native heritage

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. USMENA KNJIŽEVNOST.....	3
2.1. Teorijsko poimanje književnosti.....	3
2.2. Odrednice usmene književnosti.....	4
2.3. Usmena tradicija grada Crikvenice.....	5
2.4. Narodni običaji i vjerovanja Crikveničana.....	7
3. ZAVIČAJNA BAŠTINA.....	9
3.1. Povijest baštine Crikvenice.....	10
3.2. Značajni resursi zavičajne baštine Crikvenice.....	11
4. LEGENDA U KONTEKSTU USMENE KNJIŽEVNOSTI.....	14
4.1. Teorijsko poimanje legende.....	14
4.2. Teorijsko poimanje predaje.....	15
5. CRIKVENIČKA LEGENDA O MALIKU: RAZLIKA IZMEĐU PREDAJE I LEGENDE.....	17
6. MALIK – VRAGOLASTI, DOBROĆUDNI PATULJAK.....	18
6.1. <i>Malik zi petaške murvi</i>	20
6.2. Projekt „Malik na Petaku“.....	21
7. DIJETE I LEGENDA.....	23
8. LEGENDA U DJEČJEM VRTIĆU.....	24
9. DETERMINACIJA METODIČKOG MODELA.....	26
9.1. Interpretacija metodičkog modela.....	27
10. ZAKLJUČAK.....	32
POPIS LITERATURE.....	33
POPIS SLIKA.....	35
POPIS TABLICA.....	36

1. UVOD

Pripovijedanje legendi nekada je bio dio života. Nije bilo novina, radija ni televizije pa su ljudi navečer sjedeći oko *ognjišća* pripovijedali što su doživjeli, što im se pričinilo, što su vidjeli ili čuli. Ljudi iz davnina bili su skloni vjerovanjima u narodne priče i predaje koje su bile često maštovitog i fantastičnog karaktera, s osebujnim likovima, čudesima i obilježjima nadnaravnih sposobnosti. Vile, anđeli, patuljci, kentauri, životinje s darom govora, sve su to maštoviti i osebujni likovi i protagonisti brojnih legendi i usmenih predaja koje su se prenosile s koljena na koljeno. Tadašnji ljudi nisu bili na stupnju razvoja današnjice, pa je sklonost vjerovanja u legende prelazila granice praznovjerja.

Oni koji su najviše voljeli slušati legende i razne priče, bila su djeca. Danas, u novije vrijeme, sve se manje prepričavaju legende te se time zaboravljaju i odlaze u nepovrat. Legende su dio naše prošlosti, naše baštine i naše tradicije i upravo zbog toga ih ne smijemo zaboraviti i odbaciti. U narodnim izrekama vrijedi poslovice da narod koji nema prošlost neće imati ni budućnost, a onaj koji je ima i dalje će biti ono što jest. Stoga je prijenos legendi i usmenih predaja s generacije na generaciju od iznimne važnosti kako bi se zadržala tradicija vjerovanja i održale povijesne vrijednosti mitoloških začetaka nekoga mjesta ili povijesnog događaja.

U ovom završnom radu, kao predmet istraživanja, bit će predstavljena vrlo dobro znana legenda odraslima i djeci, a to je *legenda o Maliku*. Cilj je završnog rada istražiti teorijske determinante legendi i usmene predaje u kontekstu zavičajne baštine istih te na aplikativnom dijelu istraživanja Legende o Maliku prikazati vjerodostojnost legende kao priče u kontekstu današnjeg vjerovanja i poimanja legendi.

Malik je vragolasti, dobroćudni patuljak, a cilj ovog rada je približiti legendu o Maliku, kako bi se i drugi upoznali s legendom crikveničkog kraja i samim Malikom. Nadalje, govorit će se ponešto i o samome gradu Crikvenici, usmenoj tradiciji, narodnim običajima i zavičajnoj baštini grada. Bit će ispričana *legenda o Maliku zi petaške murvi*, te će biti predstavljen projekt „Malik na Petaku“. U aplikativnom dijelu rada primijeniti će se metodički model sa interpretacijom istoga te će se analizom obrade različitih verzija legendi o Maliku i njihovom interpretacijom doći do spoznaje koliko je legenda o Maliku doživljena od strane lokalnog stanovništva, posebice djece. U zaključku će se iznijeti završna misao autorice o istraženju problematici.

U završnom radu su, u različitim kombinacijama, primijenjene sljedeće znanstveno-istraživačke metode: metoda deskripcije, povijesna metoda, kvantitativna metoda, induktivna i deduktivna metoda, metoda apstrakcije te metode analize i sinteze.

2. USMENA KNJIŽEVNOST

Književnost je važna sastavnica ljudskog života. Ona je jedna od temeljnih spona kulture u njezinu izvornome značenju, neovisno pojavljuje li se u usmenom ili pisanom obliku (Botica, 2013: 9).

2.1. Teorijsko poimanje književnosti

Književnost kao takva predstavlja skup pisanih djela. Ime se tradicionalno primjenjivalo na ona maštovita djela poezije i proze koja se ističu namjerama njihovih autora i percipiranom estetskom izvrsnošću njihove izvedbe. Književnost se može klasificirati prema različitim sustavima, uključujući jezik, nacionalno podrijetlo, povijesno razdoblje, žanr i tematiku. Neke se književnosti obrađuju zasebno po jeziku, po naciji ili po posebnim temama (npr. arapska književnost, keltska književnost, latinska književnost, francuska književnost, japanska književnost i biblijska književnost).

Kritičar iz 19. stoljeća Walter Pater spominjao je "stvar imaginativne ili umjetničke književnosti" kao "prijepis, ne samo činjenice, već činjenice u njezinim beskonačno različitim oblicima". No takve definicije pretpostavljaju da čitatelj već zna što je književnost. Izvirući iz latinske riječi *littera*, "slova abecede", književnost je prije svega cjelokupno tijelo čovječanstva; nakon toga je tijelo za pisanje koje pripada danom jeziku ili narodu; onda su to pojedinačni spisi. (URL: <https://www.britannica.com/art/literature>, preuzeto: 10. kolovoza 2021. godine).

Uz književnost koju su pisali razni pisci kao autori čija su imena poznata i naznačena, kod svih naroda postoji i jedna „drugačija“ književnost, koja se naziva, usmena književnost. Ona se prenosila usmenom predajom "od usta do usta i s koljena na koljeno". To se odvijalo sve dok je nisu počeli zapisivati sakupljači blaga. Usmena je književnost vrlo opširna i sastoji se od priča, legendi, bajki, zagonetki, poslovice, basni, epskih i lirskih pjesama. Žanrovi su u usmenoj književnosti drukčiji i raznolikiji nego u pisanoj jer ih određuju izvedbene situacije, usmeni način postojanja, prepletenost s izvanknjiževnim funkcijama. (URL: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417>, preuzeto: 10. kolovoza 2021. godine).

Književnost je oblik ljudskog izražavanja. No, ne izražava se sve riječima – čak ni organizirano i zapisano – kao književnost. One spise koji su prvenstveno informativni – tehnički, znanstveni, novinarski, većina, iako ne svi, kritičari bi isključili iz reda književnosti.

2. 2. Odrednice usmene književnosti

Usmena književnost vrsta je govornog priopćavanja za potrebe sudionika neke povezane zajednice. Kada se pojedinac iz naroda osjeti sposobnim oblikovati neke vrijedne sadržaje, on ih oblikuje u govor, jezik ili neki drugi izražajni sustav kojim se služi zajednica (npr. ples, pjevanje). Tvorac usmeno-književnih tekstova zapravo je daroviti pojedinac koji osjeća posebnu snagu riječi te unutar govorenog jezika neke sredine provodi odabir kako bi na što bolji način izrazio svoja raspoloženja i predao ih slušateljima kao oblikovanu strukturu. Svaka novonastala struktura živi u izvedbi kroz pričanje, pjevanje i recitiranje te ju svatko, iz neke povezane zajednice prima kao svoj vlastiti proizvod. Onaj pojedinac koji je oblikovao neku strukturu, učinio je to u ime zajednice i u ime zajedničkog mišljenja o nekim temama iz života. Svaki sudionik izvedbenog čina novonastaloj govorenoj strukturi može dati svoju verziju teksta, unoseći promjene prema vlastitim saznanjima i prema vlastitoj kreativnosti. Usmeno- književni tekst traje sve dok ga pojedinac ili zajednica trebaju. U određenom trenutku tekst može postati nepotreban, prazan ili pak istrošen i upravo tada pada u zaborav te nestaje ako nije zapisan ili sačuvan na neki drugi način (Botica, 2013: 9-10).

Usmena književnost postoji od kada postoji i čovječanstvo. Ta vrsta književnosti, uz jezik, dijalekte, govor, tradicijska umijeća, rukotvorine, instrumente i obrte, čini nematerijalnu kulturnu baštinu koja je zajedničko bogatstvo naroda i čovječanstva. Narodni pojedinci u svojim su pjesmama slavili podvige junaka, izuzetnih članova zajednice, opjevali su događaje koji su imali veliki značaj za očuvanje samosvijesti i svijesti o zajedničkom postojanju u prošlosti (URL: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417> , preuzeto: 10. kolovoza 2021. godine).

Izraz usmena književnost znači „književnost koja se prenosi usmenim putem“. Usmena književnost proizlazi iz nekoliko vrsta književnosti, poput narodne književnosti, folklora i tradicionalne književnosti. Ovisno o tome kako se koristi izraz usmena književnost, pojavljuju se različite pozitivne i negativne karakteristike. Tradicionalna književnost i pučka književnost ističu dva odvojena važna pojma vezana za usmenu književnost. Tradicionalna književnost usredotočuje se na to kako se književnost prenosila s generacije na generaciju. Jedna negativna karakteristika tradicionalne književnosti je što se čini da se izvorni autor nakon vremena izgubi.

Usmena tradicija se opisuje kao informacija koja se prenosi izgovorenim riječju s koljena na koljeno. Usmena tradicija prenosi se licem u lice. Odnosno, usmenom predajom s koljena na koljeno, iz generacije u generaciju (URL: <https://www.britannica.com/art/literature>, preuzeto: 10. kolovoza 2021. godine).

2.3. Usmena tradicija grada Crikvenice

Crikvenica je grad u Kvarnerskom zaljevu, pripada Primorsko-goranskoj županiji. Grad se može pohvaliti blagom, stabilnom i zdravom mediteranskom klimom. Također, tu su i prekrasne pješčane i šljunčane plaže, mnoštvo mirisnog zelenila i obilje sunca, zimama uglavnom bez snijega. Početkom 20. stoljeća, od nekadašnjeg malog ribarskog naselja, postala je jedno od vodećih turističkih mjesta na Jadranu. Zbog obilja ljepote koju nudi prozvana je „Biserom Jadrana“. Godine 1888. izgrađeno je prvo morsko drveno kupalište, a 1906. godine proglašena je klimatskim lječilištem. (Ivančić-Dusper, 2007: 4)

Slika 1. – Grad Crikvenica

Izvor: https://www.google.hr/search?biw=1366&bih=608&tbm=isch&sa=1&ei=3ZAXXO-K4qPmgW6rrW4Dg&q=crikvenica&oq=crikvenica&gs_l=img.3..35i39j0i67j0l7j0i67.18416.18416..18770...0.0..0.130.130.0j1.....1....1..gws-wiz-img.uEylYW6TKN0#imgrc=YGWMbtJ58AnPeM. Preuzeto: 25. srpnja 2021. godine.

Za razumijevanje usmenih predaja i legendi iz Crikvenice bitno je osvijetliti povijesni razvoj toga prostora. Područje Crikvenice naseljeno je već nekoliko milenija. Pronađeni su tragovi jednog od najstarijih europskih naroda, Ilira. Smatra se da su Iliri (pleme Liburni) na

tom području obitavali oko 2.000 godina prije Krista. U 1. stoljeću, nedaleko od središta mjesta, bila je nekada na rimskoj magistralnoj cesti vojna postaja i naselje Ad turres s tvornicom keramike. Taj se kompleks u novije vrijeme intenzivno arheološki istražuje. Time Crikvenica dobiva i rimski identitet (Ivančić-Dusper, 2007: 4).

Posebno važno za Crikvenicu i cijeli Vinodol je i razdoblje od 1225. do 1671. godine kada se na tom području pojavljuju knezovi Frankopani. Svojim rodbinskim i poslovnim vezama u Europi donose novi stil života i viši kulturni standard. Frankopani su obnavljali, gradili i ukrašavali crkve i samostane, nabavljali umjetnička djela, širili pismenost, te unaprijedili trgovinu i gospodarstvo uopće.

Ipak, današnja Crikvenica je mlađe naselje. Nastala je pretežno preseljavanjem stanovništva s obližnjeg prenapućenog brda Kotor na morsku obalu, što je dodatno potaknuo požar koji je 1776. godine opustošio staro naselje. Sagradivši crkvu i samostan na ušću potoka Dubračine, Frankopani su uvelike pridonijeli razvoju grada. To je bila jezgra nove Crikvenice. Naime, knez Nikola IV. Frankopan predao je prvim crikveničkim pavlinima darovnicu samostana i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije 14. kolovoza 1412. godine. U tom se dokumentu prvi puta u službenoj ispravi spominje ime Crikvenica, te se ta godina smatra i obilježava godinom njenog postanka, a 14. kolovoza slavi kao Dan Grada (Ivančić-Dusper, 2007: 4).

Krajem 19. stoljeća u sastavu Austro-Ugarske Monarhije Crikvenica se počela intenzivnije turistički razvijati. Grade se hoteli *Therapia* (1895.) i *Miramare* (1906.). Tada su u ovamo počeli dolaziti uglednici iz gotovo cijele tadašnje Europe. Crikveničani koji se vraćaju iz svijeta, stečenim zaradama podižu lijepe kuće i vile namijenjene turizmu koji preuzima prioritet u životu Crikvenice, a ribarstvo se polako gasi.

Crikvenica ima svoj identitet, svoju mediteransku dušu. Domaći su ljudi, oni starih crikveničkih korijena, brzi na riječima, ali plahi i osjećajni, a žilama im teče more.

Crikvenica ima mitsko-povijesnu prošlost starog naselja Kotor koji krije priču od Ilira i Rimljana do dolaska Hrvata; priču o starim Crikveničanima i njihovom spuštanju na more; o sedam kotorskih crkava; o nekad sveprisutnom Maliku. Čuva se i spomen na Jurja Julija Klovića – slikara koji je boravio u Rimu veći dio svog života, postao najveći slikar – minijaturist europske renesanse, stekavši nadimak Mali Michelangelo.

Grad je to koji se iz godine u godinu sve više razvija, ali istodobno poklanja veliku pozornost svojoj prošlosti obilježavajući Dan Crikvenice kao najstariju tradicijsku manifestaciju. Današnja Crikvenica naglašava vrijednost tradicije i nastoji ukazati novim naraštajima na njezinu važnost (Ivančić-Dusper, 2007: 4).

2.4. Narodni običaji i vjerovanja Crikveničana

Grad Crikvenica i u današnje vrijeme njeguje narodne običaje: plesanje kola u Gornjem kraju na prvi dan nove godine, crikvenički Mesopust, te zanimljivi ribarski običaj o *Štovnoj nedelji*. Predzadnje nedjelje, tzv. *Štovne nedelje* Mesopusta okupe se ribari i principal¹ uoči početka nove ribarske sezone. Principali počaste ribare ručkom, a ribari im „obećaju“ da će loviti za njih. Nadalje, tu su i razni korizmeni običaji i običaji vezani uz nekoliko crkvenih blagdana koji se kalendarski nižu jedan za drugim – *Maslinska nedelja*, *Jurjeva*, *Ivanja*, i *Vela Gospoja*. Također, tu je i običaj blagoslova cvijeća koji Crikveničani zovu *Bela nedelja*. Godišnji kalendar završava obilježavanjem Dana svetog Šimuna, zaštitnika Kotora i na kraju božićnim običajima (URL: <http://www.kultura-crikvenica.hr/Knjige/biblioteka-cirkul/Crikvenicki-narodni-obicaji/6/1>, preuzeto: 5. lipnja 2021. godine).

Važan dio društvenog života u prošlosti bila su i različita narodna vjerovanja u nadnaravne sile kao što su uroci i proklinjanje.

Vjerovalo se da pojedine žene, *štrige* mogu uzrokovati različite nesreće među ljudima. Stoga, su ih se ljudi bojali, izbjegavali ih i izlagali ruglu. U to su vrijeme dvije Crikveničanke bile prozване *štrigama* te su zbog toga doživjele veliku sramotu. No, takva se vjerovanja postepeno gase početkom 20. stoljeća. U takva vjerovanja pripada i običaj da se djecu često plašilo nadnaravnim strašilima Babanom i Krvavim Bartolom. Djeci se prijetilo da će ih ta strašila uzeti ako ne budu dobra i ne budu slušala roditelje, dok se u današnje vrijeme koristi uzrečica „pojest će te vuk“, čega su se također bojali ljudi ovoga područja (URL: <http://www.kultura-crikvenica.hr/Knjige/biblioteka-cirkul/Crikvenicki-narodni-obicaji/6/1>, preuzeto: 5. lipnja 2021. godine).

¹ Principal – pravna osoba koja ovlašćuje drugu osobu da ju u njezino ime i za njezin račun zastupa. Osoba koja djeluje za račun principala mora ostati u okviru dobivenih ovlasti, koje se zbog toga moraju ugovorno utvrditi (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 9. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50417>>.).

Danas lokalni stanovnici, a posebice djeca, sa zanimanjem proučavaju lokalne legende Crikvenice, što im predstavlja poticaj za razvoj njihove mašte, ali i spoznaje starijih o narodnim predajama njihovih predaka. Stoga se lokalne crikveničke legende često prepričavaju djeci u odgojnim ustanovama. Ali i u obiteljima, gdje starije žene, koje čuvaju usmenu baštinu iz crikveničke prošlosti, često svojim mladim naraštajima prenose običaje i kulturu Crikvenice temeljene na njenoj usmenoj predaji.

3. ZAVIČAJNA BAŠTINA

Baština je skup sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara iz prošlosti. Glavna značajka baštine je čuvanje i njegovanje kulture, tradicije i zavičajne mudrosti koje su nam preci ostavili. Svako područje ima svoju baštinu, koja predstavlja temelj zajednice. Kulturna baština se odnosi na nematerijalna i materijalna kulturna dobra koja su nastala ljudskim radom i na duhovne vrijednosti u materijalnom svijetu koji nas okružuje. Nematerijalnu kulturnu baštinu čine običaji, znanja, vještine, jezik, tradicija, dijalekti koji se prenose iz generacije u generaciju.

Zavičajna baština obuhvaća materijalna i duhovna dobra određenog područja, znanje i vještine koje je pojedinac u određenom vremenu na nekom prostoru ostavio. Predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost nekog područja, koju baštinici nose sa sobom. Narod kojem pripada čini prepoznatljivim i jedinstvenim u odnosu na druge narode. Zavičajnoj baštini pripada narodna književnost, glazba te likovna umjetnost i spomenička baština.

U zavičajnu baštinu uključena su sva znanja i vještine koje je pojedinac u određenom vremenu na određenom prostoru ostavio. One čine temelj za buduće generacije i svjedoče o bogatom povijesnom identitetu (Brajčić, M., URL: <http://inet1.ffst.hr/images/50013806/Marija.Brajcic.DIJETE.I.KULTURNA.BASTINA.UCE NJE.U.MUZEJU.pdf>, preuzeto: 9. rujna 2021. godine).

Zavičajna baština tako u svojoj cjelini implementira materijalna i kulturna dobra te doprinosi očuvanju kulture i tradicije nekoga kraja. Brojna dobra zavičajne baštine često se čuvaju u lokalnim muzejima, knjižnicama i kulturnim ustanovama, s ciljem održavanja i restauracije ukupne baštine da bi se ista očuvala aktualno i u budućnosti.

Dakle, zavičajna baština predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost određenog područja, koju baštinici nose sa sobom. Ona je njihov mentalni kod, pogled na život, sastavni dio njihova rada i razvoja. Zavičajna baština je prije svega zavičajno znanje i mudrost ljudi na određenom prostoru u određeno vrijeme (Maretić, Caktaš, 2007: 87-96).

3.1. Povijest baštine Crikvenice

Utemeljiteljem grada Crikvenice smatra se knez Nikola IV. Frankopan, koji je, uz tada zapuštenu crkvicu Uznesenja Blažene Djevice Marije, dao sagraditi samostan, a poklonio ga je redovnicima Sv. Pavla Pustinjaka (pavlinima) 14. kolovoza 1412. godine (URL: <https://www.jadran-crikvenica.hr/interesi/povijest-i-kultura>, preuzeto: 9. srpnja 2021. godine).

Slika 2. – Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Izvor:

https://www.google.hr/search?biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=oO0WXXzmPMuKsAGtrq64DA&q=crkva+uznesenja+bla%C5%BEene+djevice+marije+crikvenica&oq=Crkva+Uznesenja+Bla%C5%BEene+Djevice+Marije+cr&gs_l=img.1.0.0.2631.2930.4184...0.0.0.457.1100.3-2j1.....1....1..gws-wiz-img.....0i30j0i24.ghAtw0LzV3A#imgrc=Xg8C0VUsk7qbSM. Preuzeto: 25. srpnja 2021.

godine.

Grad Crikvenica je mjesto značajne kulture koja obuhvaća materijalna i nematerijalna dobra, a kao takva je prepoznata diljem Hrvatske. U percepciji nacionalnog stanovništva Crikvenica je grad uz more koji sadrži brojne spomenike kulture i prirodne resurse, ali i tradiciju vjerovanja koju od lokalnog stanovništva često žele čuti i saznati brojni turisti. Crikvenica kao takvo povijesno razvojno mjesto obiluje bogatstvom povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa te predaja i legendi koje lokalno stanovništvo vrlo cijeni te se putem brojnih

radionica, predavanja, izložbi i sličnih događanja ulaže veliki trud u očuvanju crikveničke zavičajne baštine.

3.2. Značajni resursi zavičajne baštine Crikvenice

Od arheoloških lokaliteta, izvora vode i jedinstvenog spomenika pučke arhitekture do mnogobrojnih crkvice i kapela sastavljeno je tkanje kulturno-povijesne baštine Rivijere Crikvenice. Arheološko nalazište Ad Turres u Crikvenici otkriva kako povijesni razvoj grada traje već više od 2.000 godina. Osim toga, otkrivena je lokalna keramičarska radionica Seksta Metilija Maksima za proizvodnju amfora, uporabne i graditeljske keramike, koja je po svojoj očuvanosti jedinstvena na prostoru Hrvatske (URL: <https://www.jadran-crikvenica.hr/interesi/povijest-i-kultura>, preuzeto: 9. srpnja 2021. godine).

Slika 3. – Arheološko nalazište Ad Turres u Crikvenici

Izvor:

https://www.google.hr/search?biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=KO4WXPL0J4Kjs gHHhqGIAQ&q=Arheolo%C5%A1ko+nalazi%C5%A1te+Ad+Turres+&oq=Arheolo%C5%A1ko+nalazi%C5%A1te+Ad+Turres+&gs_l=img.3...15916.15916..16121...0.0..0.134.134.0j1.....1....1..gws-wiz-img.EX_cOqSdQP4#imgrc=2tG5EuNP0QdQiM. Preuzeto: 15. srpnja

2021. godine.

Važno je spomenuti i istaknuti jedinstven tip rimske amfore, crikveničku amforu. Crikvenička amfora se ubraja u skupinu rimskih amfora ravnog dna i predstavlja lokalnu

varijantu amfora, koje su se proizvodile u Italiji tijekom 1. i 2. stoljeća. Zbog mnogih specifičnih oblikovnih karakteristika, crikvenička je amfora bila izvorni proizvod antičkog Ad turrea. Danas, dvije tisuće godina kasnije, ove se amfore opet izrađuju, ali samo kao umanjene replike, koje su postale autohtoni suvenir Crikvenice (URL: http://rivieracrikvenica.com/croatia/crikveniicka_amfora, preuzeto: 10. srpnja 2021. godine).

Slika 4. – Crikvenička amfora

Izvor:

https://www.google.hr/search?biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=PO4WXKTACYG5sgHRT7roDg&q=crikveni%C4%8Dka+amfora&oq=crikveni%C4%8Dka&gs_l=i. Preuzeto:

15. srpnja 2021. godine.

Još od 1900. godine kada je osnovana, meteorološka stanica u Crikvenici neprekidno bilježi temperaturu i druge važne meteorološke podatke, a pronaći se može u Parku Stjepana Radića (URL: <https://www.jadran-crikvenica.hr/interesi/povijest-i-kultura>, preuzeto: 10. srpnja 2021. godine).

Slika 5. – Meteorološka stanica u Crikvenici

Izvor:

https://www.google.hr/search?q=Meteorolo%C5%A1ka+stanica+u+Crikvenici&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjmgUO20KXfAhVH_SwKHQHsBaIQ_AUIDigB#imgrc=eQSC9Fqr6Y5J1M. Preuzeto: 15. srpnja 2021. godine.

Dio kulturno-povijesne baštine grada Crikvenice je i djelo akademskog kipara Zvonka Cara, brončani kip imena „Ribar“, koji se nalazi u crikveničkoj gradskoj luci. Nastao je u znak sjećanja na bogatu tradiciju ribarstva ljudi crikveničkoga kraja (URL: <https://www.jadran-crikvenica.hr/interesi/povijest-i-kultura>, preuzeto: 10. srpnja 2021. godine).

Slika 6. – Brončani kip imena „Ribar“

Izvor:

https://www.google.hr/search?biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=MfIWXXKLBIoeasgH5vraADA&q=ribar+crikevnica&oq=ribar+crikevnica&gs_l=img.3...7091.10026..10192...0.0..0.154.2039.0j16.....1...1..gws-wiz-img.....0j35i39j0i67j0i30j0i8i30j0i24.Cyi0sJa-oPI#imgrc=umkeDPp_mRLGCM. Preuzeto: 15. srpnja 2021. godine.

Iz navedenih prikazanih resursa kulturne baštine, koji se pretežito temelje na materijalnim dobrima zavičajne baštine, razvidno je kako Crikvenica, kao manji primorski grad posjeduje velik broj kulturnih resursa. Isti se temelje na bogatoj povijesnoj ostavštini nekadašnjih Rimljana i kasnijoj nadogradnji starih Hrvata koji su živjeli na ovom području, a željeli su predmetne resurse ostaviti kao kulturno naslijeđe dalekim budućim naraštajima u sjećanje i spomen na povijesni život i kulturu Crikvenice.

4. LEGENDA U KONTEKSTU USMENE KNJIŽEVNOSTI

Pripovijetke, predaje, legende i ostale usmene narativne vrste mogu se zajednički obuhvatiti imenom priče u kojima je radnja siromašnija sadržajem, a kompozicija jednostavnija od one u bajkama. One nam daju najnužnije podatke o nečemu što se dogodilo, a ipak ostvaruju važnu ulogu u društvenom životu ljudi. Legenda je kraća pripovijest o značajnim (vjerskim, povijesnim i drugim) događajima ili ljudima čija životna stajališta predstavljaju uzorni tip ponašanja. U legendama se čudesni, fantastični događaji i likovi miješaju sa stvarnim. Legende susrećemo u svim narodima, a one prve bile su nabožnoga žanra (Babić, 2009: 26).

4.1. Teorijsko poimanje legende

Česte teme legendi su život kršćanskih svetaca, podrijetlo istaknutih ljudi, obrada povijesnih likova i događaja, životno iskustvo, seobe, ratni pohodi, prirodne katastrofe, uzroci kulturnih i povijesnih pojava. Legende imaju poučnu notu, djelomično se podudaraju s mitom i prapovijesnog su postanka.

Riječ legenda u svakidašnjem govoru označuje izmišljen povijesni ili fantazijom iskrivljen događaj, ali i tekst kojim se tumače znakovi na zemljopisnoj karti, planu ili nacrtu, naslov ili objašnjenje neke ilustracije i slike u knjizi. Ponekad se izraz legenda upotrebljava i kao naslov romantičkih kompozicija. Pridjev legendaran ne znači samo nešto što je povijesni netočno i izmišljeno već i ono što je značajno, povijesno znamenito i dostojno da bude ovjekovječeno legendom (*Opća enciklopedija*, 1979: 67).

Legenda predstavlja usmenu formu koja se u tradicijskoj književnoj kulturi očituje kao samostalna vrsta, iako je usko vezana za predajni žanr (Botica, 2013: 446). Glavno razlikovno obilježje koje diferencira legendu od predaje jest prisutnost religijskih motiva u legendi koji nose nejasne povijesne asocijacije koje mogu biti pojedinačne ili kolektivne. Legenda obiluje brojnim fantastičnim elementima, gdje legenda odstupa od žanra predaje jer se prisutnost fantastičnih motiva ne može provjeriti na nekom realnom objektu. U legendu slušatelji manje vjeruju u odnosu na ono što se njome pripovijeda, u komparaciji s predajom, gdje to vjerovanje ima snažniji intenzitet.

Narativ legende tematizira povijesne zgrade iz života viših društvenih staleža (Botica, 2013: 446): kraljeva, feudalaca, vitezova, svetaca te likova koji imaju nešto posebno i nalaze se blizu nečega čudesnoga i nevjerojatnoga.

Od srednjovjekovlja se legenda pojavljuje u pisanoj formi, kada predajno lako premošćuje granice i prelazi iz usmene predaje u pisanu formu. Legendu ne obilježava snažan mjesni lokalni kontekst te im nije potrebna mjesna recipijentnost da bi funkcionirale, već one imaju čvršću i trajniju izvedbenu fakturu (Botica, 2013: 446-447).

Popratni elementi legendi su čuda i sve čudesno što se narativom prenosi na slušatelja. Fabularnu nit legendi tvore neobične osobine odabranih likova i njihovih sudbina (Botica, 2013: 447). Tako u pravilu legenda nastaje temeljem opisa neke čudesne zgrade iz prošlosti. Legende obilježavaju paradigmatički motivi pa se one lako mog pratiti u dijakronijskom slijedu.

Zanimljivost legendi proizlazi iz njihovih stilskih specifičnosti. Ovdje dolazi do spuštanja sakralnog okružja u usmeno kazivanje, pa to često zna poprimiti šaljivi ton, što legendi daje zabavljačku funkciju.

Distinkcija legende od predaje jest što se predaja veliki dijelom temelji na istinitosti događaja na kojemu je nastala i od slušatelja zahtijeva veliko vjerovanje u narativ predaje. Predaja je vezana za mjesne specifičnosti i ne obiluje brojnim fantastičnim elementima. Za razliku od predaje, legenda pripada stilskoj lirskoj formi koja se temelji na nestvarnom mitskom događaju punom fantastičnih elemenata, bogate bajkovite i maštovite strukture. Iako su predaja i legenda dio silne lirske forme koje dominiraju razdobljem ilirizma, ipak se treba naglasiti distinkcija ovih dvaju formi u obliku različitosti intenziteta vjerovanja u iste, kao i naglasaka na obilatost fantazije prisutne u njima.

4.2. Teorijsko poimanje predaje

Legenda i predaja temelje se na usmenim naracijama. Ove dvije forme imaju začetke svojih nastanaka u mitskim misaonim manifestacijama starih naroda koje su se kroz stoljeća usmenom predajom prenosile s koljena na koljeno.

Predaja pripada vrsti usmenih priča koju obilježava niz specifičnih značenja s primjerenom tematskom i kompenzacijskom strukturom (Botica, 2013: 435). Predaju je

potrebno razlikovati od bajke koju obilježava univerzalno bajkovito određenje jer predaja funkcionira na pojedinačnoj razini, gdje se čuvaju specifičnosti lokalnih obilježja. Predaja prema Jollesu (2000) ima trostruko značenje (Botica, 2013: 435):

1. kao djelatnost govorenja,
2. kao općenito priopćenje koje se kazuje,
3. kao prošireno izvješće o nečemu, vijest o nečemu.

Predaju obilježava shematski povijesni narativ koji daje sveobuhvatan smisao ljudskim životima iz doba kada je predaja nastala. Predaja konzervira svoje stvaralaštvo lokalne sredine, odnosno sve njezine materijalne specifičnosti te mjesna vjerovanja, mentalitete i stajališta. Predaju stoga obilježavaju mitski sadržaji, koji su često nejasni i tajnoviti, gdje se akteri predaje često upliću u ljudske živote.

Bitno je obilježje predaje da ista čuva u svome prijenosu na buduće naraštaje neka davna zbiljska i zamišljena pamćenja koja su važna za produbljenje ljudske duhovnosti (Botica, 2013: 436). Za predaju je karakteristično da njeguje lokalna mjesna obilježja kao mjesne specifičnosti. Tematski ustroj predaje obilježavaju mitski slojevi s tajanstvenim zamišljanjima, gdje se predaja u ovoj domeni poistovjećuje s bajkom gdje participira s bajkovitim motivima, čineći tako integralni dio bajkovite strukture. Temelj nastanka predaje jest na prijenosu povijesnih mitskih događaja po principu „priča se“, gdje se prenosi glas o pojedinačnim povijesnim osobama, dajući im mitska svojstva, gdje slušatelj predaju doživljava kao nešto što je bilo „prije mnogo godina“.

Predaja kao lirski forma ne teži specifičnim stilskim relevantnim ustrojima. Kod predaje je bitna sama snaga događaja koji se funkcionalno dogodio na nekom lokalnom prostoru uz mitska obilježja, a stilski profilirana figura je ovdje manje važnija. Vrlo je važno za predaju da kada se o njoj priča da se vjeruje u istinitost tvrdnji iz predaje (Botica, 2013: 437), na što ukazuju priče i imenovanja iz drugih kultura.

5. CRIKVENIČKA LEGENDA O MALIKU: RAZLIKA IZMEĐU PREDAJE I LEGENDE

Crikvenička legenda o Maliku predstavlja priču o pustolovinama čovječuljka Malika u gradu Crikvenici. Ovdje se radi o priči o neobičnom čovječuljku maloga rasta, ali brzog i okretnog, koji je izazivao bojazan kod ljudi zbog svoje vragolaste prirode. Svojom pojavom i djelima, a osobito pojavljivanjem po noći, gdje je strašio ljude i malu djecu, gađao ih kamenčićima, pakostio zlim ljudima te odvezivao barke ribarima, izazivao je kod ljudi nelagodu u noćnim šetnjama. I danas postoji vjerovanje da se ovaj čovječuljak pojavljuje po parkovima Crikvenice uz smijuljenje s vrha stabla.

Budući da se ovdje radi o usmenoj predaji priče koja ima obilježje lokalnog karaktera te je vezana uz grad Crikvenicu, s osebujnim fantastičnim obilježjima mitskog lika Malika, ovaj se tekst više može pripisati predaji nego legendi. Motivi izraženi u ovoj predaji ne nadilaze granice fantastičnih motiva u velikoj mjeri, već se tu radi o pridodavanju atributa vragolastom čovječuljku koji izaziva noćne nepodopštine. U ovoj predaji nema pretjeranih elemenata magije, čuda, neobičnih zbivanja i manifestacija nedostižnih ljudskim moćima. Naime, radi se o prepričavanju postojanja čovječuljka koji noću plaši ljude i djecu, što pripada u domenu realiteta egzistencije takvog motiva. Stoga svaki slušatelj može iskreno i povjerovati u ovu priču koja se već dugo prenosi s koljena na koljeno, iako je realitet života nemoguće preslikati na dugovječnost Malika kao ljudskog bića.

U ovom tekstu razvidni su elementi lokalnog karaktera koji su naglašeni umjerenim fantastičnim motivima – čovječuljkom niskog rasta koji metaforički asocira na patuljka što je sasvim uobičajena pojava i tadašnjeg i današnjeg društva, zatim brzina i okretnost istoga, vragolasta narav te izvedba noćnih nepodopština – sve navedeno su realno prihvatljive pojave gdje nema značajnijeg bajkovitog i izmišljenog sadržaja, pa je u ovaj tekst lako i povjerovati.

Stoga ovaj tekst koji se usmenom predajom prepričava i danas, osobito među crikveničkom djecom, ima više elemente predaje nego legende jer u njoj nema toliko fantastičnih motiva i nestvarnih mitskih događaja.

6. MALIK – VRAGOLASTI, DOBROĆUDNI PATULJAK

Crikvenička legenda o Maliku, za koju smo u prethodnom poglavlju utvrdili da je više predaja nego legenda, predstavlja priču o pustolovinama čovječuljka Malika u gradu Crikvenici.

Malik je (p)ostao omiljeni lik ovdašnjih legendi. No, on je kao vragolasti, dobroćudni patuljak vrlo poznat i prikazan i u mnogim drugim hrvatskim usmenoknjiževnim interpretacijama. Štoviše, pojavljuje se i u pisanoj književnosti kao jedan od originalnih bića koje je u svojoj knjizi „Priče iz davnina“ prikazala hrvatska književnica Ivana Brlić-Mažuranić. Ona u svojim djelima istarsko-kvarnerskog Malika veže s Tintilinom iz dubrovačke okolice te je na tom temelju oblikovala književni lik Malika Tintilinića.

U tim regijama postoje dvije vrste Malika. Jedan živi u šumi i pomaže bolesnim i umornim pastirima, a drugi živi u rudniku. Malik iz rudnika veže se više uz Istru gdje su Maliki pomagali rudarima te im bili velika pomoć u slučaju opasnosti prisutne tijekom njihovog radnog dana.

On ima niz osobina, čuvara zakopanog blaga, kućnog duha pa do patuljka rudara. Malik je bio i ostao omiljeni lik crikveničke narodne predaje. Spominje se još iz vremena starih Slavena. On je poznat po svojoj crvenoj kapici i svojim nestašlucima. Dobrodošao je i rado će pomoći čovjeku u nevolji iako ponekad čini mnoge nestašluke. On živi u starim jamama u kojim ima lijepu mramornu sobu. U takvim rupama odzvanja kada se u njih bacaju kamenčići. Tu Malik čuva veliko bogatstvo, a ako mu netko baca kamenčiće na kuću, onda se zna ljutiti i čovjeka navesti na krivi put.

Nikada nije činio neke velike štete zato što je bio dobre ćudi, ali je bio zločest kada bi ga netko napao. Česte su nepravilnosti s njime imali ribari. Trčao je po šumskim stazama, trčkarao oko mora, ulazio kroz dimnjak i skakao na ognjište, bacao kamenje i pravio slične male nepodopštine i šale (URL: www.kulturni-turizam.com/dwnld/mitska_bica.pp , preuzeto: 10. srpnja 2021. godine).

Malik je nadnaravno biće blisko djeci predškolskog i mlađeg školskog uzrasta o čemu svjedoči i ime privatnog vrtića osnovanog 1991. godine u gradu Viškovu.

Slika 7. – Patuljak Malik

Izvor: Sanja Škrgatić, *Slikopriče o Maliku*, Crikvenica 2014.

U nastavku će biti prikazane izvorne verzije legende o Maliku kako se prepričavaju u crikveničkom kraju te projekt „Malik na Petaku“.

6.1. Malik zi petaške murvi

Malik zi petaške murvi

„Petak je jedan od starejih deli Crikvenice. Doklje je još bil pust prva se j totu nastanila familija Veljačić s Kotoru kade j već bilo fanj naroda a malo zemlji, pa j bilo jako teško živet. Bilo j još teže kad je Kotor zgorel 1776. leta, pa je puno Kotorci preselilo va Crikvenicu. Na Petaku j bil prvi malin za mlet ulikvi. Bil je totu veli žal na ki su se natezale barki i sušile mreži, a preko Dubračini bila j crikva za poč se Bogu molit. Na Petaku su štavili životinjske koži i šili kotigi (krznene haljine) i peleji (pokrivači za posteljinu), a kad je bilo nevrime va potoku su veževali barki da ih bura i jugo ne šundraju.

Bilo j na Petaku još neč ča drugi nisu imeli. Totu j živel Malik, mali čovičić crvenen klobučičen ki j vavik delal kumedije, ali i dešpeti kad bi ga ljudi bili najadili. Ti Petaški Malik, ki zdolu prišal z ljudimi s Kotoru, skrival se j na suhиту jedne male petaške kućice ke već zdavni ni. To j bila kućica od već spomenute familije Veljačić va koj su živali Petar ča su ga zvali Batalija i njegova žena Marija zvana Jelača. Malik je po cel dan spal, a dočin je zaškurelo bil bi se skroz dimljak spustil na njihovo ognjišće. Batalija i Jelača su ga voleli gljedat kako tanca okolo žeravice, kako se smeje, a kadgod i beljka (plazi jezik), ali bi užal napraviti i kakovu prasicu (štetu). Sen ten Batalije su ga jako voleli. Ali jedanput, kad je Jelača na ognjišću kako saku večer teplila mliko ča j muzla od svoje kozice, Malik je skačuć zrušil suricu (padelicu s drškom) pa se j mliko prolelo širon po celen ognjišću. Neboški ljudi nisu imeli ča za večeru pa su počeli na Malika zijat i tirat ga z ognjišća. Na kraju, kad se ni dal ča hitili su na njega žeravicu. Ali to j bilo najgore. Žeravica j ćapala njegov črljeni klobučić ki j počel goret. Malik ga je komać spasil da ne zgori, a onda se j tako razjadil da j pobegal. Nestal je va dimljaku i nikada njin se više ni spuščal na ognjišće. Sami i tužni saku su večer durili (u polusnu sjedili) uz oganj, žaleć za Malikon. Malo zaten, deca su ga pronašli va školje od petaške murvi. Tamo se j skril i do danas ostal va njoj živet. To j nan, petaškoj dečine pripovedala stara Jelača“ (Ivančić-Dusper, 2015: 16).

Slika 8. – Malik u petaškoj murvi

Izvor: autorica rada.

6.2. Projekt „Malik na Petaku“

Projekt „Malik na Petaku“ započeo je 2014. godine, izdavanjem slikovnice „Slikopriče o Maliku“. Tekstove i crteže izradila su djeca crkveničkih osnovnih škola i dječjih vrtića. Tada je park na Petaku obogaćen stablom koje priča. Prema lokalnoj legendi patuljak Malik živi u staroj murvi u parku.

Cilj projekta je očuvanje starih priča i legendi o patuljku Maliku, koje su dio usmene tradicije šireg vinodolskog kraja ali i cijelog Primorja (Ravlić, 2015., preuzeto 9. rujna 2021. godine, URL: <https://www.novilist.hr/regija/malik-na-petaku-bajkoviti-park-satkan-na-legendi-o-patuljku/>).

Priča o nestašnom patuljku Maliku koja se može čuti na Petaku pokraj stare murve, osim na izvornoj crkveničkoj čakavštini, dostupna je na čak osam jezika. U hrvatskom standardnom književnom jeziku glasi:

MALIK

„Nekada davno nastanio se u ovom crikveničkom parku upravo u ovom starom stablu neobični čovječuljak Malik. Neki su tvrdili da su ga vidjeli da je mali rastom, brz i okretan kao zvrk i da nosi crvenu kapicu. Ljudi su ga se oduvijek pomalo bojali zbog njegove vragolaste i često nepredvidive naravi. Kad se nad park spusti noć, patuljak Malik izlazi iz stabla, skakuće uokolo i straši ljude, osobito djecu. Na osamljene prolaznike voli bacati sitne kamenčiće, rugati im se i smijati, a najviše voli pakostiti zlim ljudima pa neki sa strahom prolaze osamljenim mjestima. U starija vremena ribari su znali pričati da im je odvezivao barke i puštao da otplove, te im je zapetljavao mreže i tjerao ribu, a kad bi se s mora vratili bez ulova, za to su krivili Malika. I danas kad u sumrak prođete ovim parkom i dobro oslušnete, možda uspijete čuti njegovo piljenje, šuškanje i smiuljanje sa vrha stabla, a možda ga...i ugledate.“ (Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, URL: <https://www.kultura-crikvenica.hr/>)

Slika 9. – Malikovo stablo

Izvor: autorica rada

7. DIJETE I LEGENDA

Legenda je, uz bajke i priče nezaobilazna stepenica u djetetovom odgoju i obrazovanju. Ona doprinosi dječjoj mašti i daje joj neprocjenjivu vrijednost, nove dimenzije i obogaćuje dijete kao ljudsko biće. Dijete kroz legendu može pronaći rješenja za probleme, izražavati emocije, misli, želje i strahove.

Odgojno-obrazovna vrijednost legende leži u isticanju kulturnih, društvenih i moralnih vrijednosti putem kojih dijete stječe nova znanja, stvara svoj vlastiti identitet, te odrasta u odgovornu i solidarnu osobu. Stoga je važno djetetu kroz njegov put odgoja i obrazovanja pružiti znanje o njegovom zavičaju i njegovati baštinu kako bi i ono naučilo čuvati, njegovati i poštivati svoj zavičaj.

Jurdana (prema Brajčić, 2013.) navodi da se mjesto u kojem dijete odrasta naziva djetetovim zavičajem. Taj zavičaj ima svoje kulturne i društvene odrednice koje proizlaze od baštine, te su naslijeđene od prošlih generacija. Stoga, baština znači i zavičaj čije odrednice oblikuju djetetov život i pritom učvršćuju njegov identitet. Upravo zbog toga, dijete treba upoznati sa zavičajem u kojem odrasta već od predškolske dobi, kako bi ono bilo upoznato s njegovim naslijeđem (Jurdana i Slavujac, 2016: 8). Rosandić (1975.) smatra da je djetetu u toj dobi najvažnija njegova okolina jer uz nju dijete stječe prve spoznaje i gradi sebe kao osobu koja ima svoj način razmišljanja i shvaćanja sebe i svijeta oko sebe. Upravo zbog toga proces formiranja pojmova zavičaj i domovina započinje u ranome djetinjstvu (Jurdana, 2015: 17).

Jedan od najefikasnijih načina kojima se dopire do dječje mašte je zasigurno priča. Djeca vole priče, a kroz priče bogate svoj vokabular i razvijaju osobine ličnosti (Crnković 1987: 9). Stoga, legenda djetetu omogućuje uživljavanje u neobičan, nestvaran i zamišljen svijet u kojem je legenda potpuno čista i nema grubih i okrutnih scena jer djeca uživaju u pravednom završetku i ne uzrujavaju se strašnim scenama. Dijete se, slušajući priču poistovjećuje s likovima, oponaša ga i doživljava sve što i sam lik priče.

Prema Grgiću (2013) primjena legendi u radu s djecom ima svoje prednosti, a one su: razvijanje dječje mašte, poučnosti i imaginacije. Zbog mogućnosti kasnijih posljedica vrlo je bitno imati mjeru u primjeni legendi u radu kako djeca kasnije ne bi imala posljedice u snalaženju u konkretnim životnim situacijama, prihvaćanju realnosti i uočavanju razlike između stvarnog i nestvarnog. Stoga, možemo zaključiti da je djeci potrebno razvijanje kreativnosti putem mašte, ali im je najpotrebnija realnost (Jurdana i Slavujac, 2016: 11).

8. LEGENDA U DJEČJEM VRTIĆU

Kroz djetetov put njegovanja zavičajne baštine dijete ima brojne suputnike. Jedni od bitnijih suputnika su roditelji i odgojitelji čija je najvažnija zadaća poticati dijete kako bi njegova znatiželja i kreativnost rasle. Ono što Brajčić (2013) navodi bitnim je da se djeci ne smiju nametati mišljenja i stavovi, već je potrebno pronaći ili osmisliti metode pomoću kojih će dijete ostvariti interakciju s prirodom i kulturnom baštinom. Isto tako, potrebno je osmisliti pristup interdiscipliniranosti koji će prihvaćati i vrednovati principe određenih područja, te ih uklopiti u zajednički cilj odgoja i obrazovanja u okviru zavičaja (Jurdana i Slavujac, 2016: 8).

Vrlo se često postavlja pitanje kako i na koji način djeci predškolske dobi prikazati i približiti zavičajnu baštinu njihovog kraja. Isto tako, postavlja se pitanje je li zapravo moguće djeci prikazati jedan usmenoknjiževni oblik kao što je legenda.

Ono što je bitno u početnom upoznavanju djece s legendom je osmisliti i pripremiti metodički plan kako bi djetetove vještine i sposobnosti bile u potpunosti obuhvaćene. Također, bitno je da sadržaji budu kreativni i djeci zanimljivi kako bi se ostvarilo aktivno sudjelovanje djece u radu. Isto tako, neophodno je i načelo doživljaja koje se kod djece stvara kad im se pruži izravan i neposredan dodir sa sadržajima baštine. Vrlo je bitno ostvariti pozitivnu komunikaciju sa sudionicima odgojno-obrazovnog procesa jer se na taj način stvara pozitivno ozračje u skupini i odrasli kao voditelji tog procesa pomažu djeci nudeći im brojne poticaje, pružajući mu stvarne i realne životne situacije putem kojih dijete istražuje i uči. Upravo uz pomoć takvog istraživanja dijete stječe funkcije poput motoričkog izražavanja, usvaja geste i pokrete, razvija maštu, emocije, pamćenje, govor i stvaralačke sposobnosti (Duran, 2003: 13).

Sadržaj, u ovom pitanju legenda, koju predstavljamo djeci mora biti primjerena njima. Isto tako, mora biti bliska djetetu i voditi do ostvarivanja određenih sposobnosti djeteta poput razvijanja intelekta, imaginacije, te jezičnih i literarnih sadržaja. Dakle, pričalačka kvaliteta bitan je aspekt primjene legende u radu s djecom. No, postavlja se pitanje o opravdanosti primjene legende u radu s djecom, kao što navodi Solar (1981), dijete razlikuje stvaran svijet od svijeta priče, legende ili bajke. Dijete zna da ono što je prikazano u nekom djelu nije tu, te da ne postoje vile, vještice ili patuljci. Također, dijete osjeća da je svijet priče, legende ili bajke stvarni svijet koji je oblikovan na drugačiji način, te da je to svijet u kojem se mogu poistovjetiti sa likovima i prepoznati osobne probleme (Solar, 1981: 187).

Cilj provođenja legendi u vrtiću i upoznavanja djece sa legendom nije unošenje kaosa u djetetov svijet ili zastrašivanje djeteta, već je cilj da se djecu upozna sa usmenom i zavičajnom baštinom njihovog kraja (Crnković, 1986: 21). Upravo takav cilj potreban je djeci, a to potvrđuje činjenica da se djeca najviše zbližavaju s ljepotama zavičaja kroz zaokupljenost raznim nadnaravnim i mitološkim bićima koji imaju poveznicu s prirodom i njezinim ciklusima (Zalar, Kovač-Prugovečki, 2009: 18).

9. DETERMINACIJA METODIČKOG MODELA

U Tablici 1 prikazan je tijek metodičkog modela pri čemu su detaljnije opisane sve aktivnosti koje čine radionicu, naveden je cilj aktivnosti te postupci prikupljanja podataka za vrijeme provedbe svake aktivnosti.

Tablica 1. Tijek metodičkog modela

OPIS AKTIVNOSTI	CILJ AKTIVNOSTI	POSTUPCI PRIKUPLJANJA AKTIVNOSTI
<p>„POGODI O KOJEM SE BIĆU RADI?!“ Djeca će putem zagonetke koja će im biti postavljena pogoditi o kome je riječ.</p> <p style="text-align: center;">Zagonetka glasi: „CRVENA MI KAPICA, ZELENA MAJICA, A PAPUČE KAO ŠPIC POGODI TKO SAM!?!“</p>	- riješiti zagonetku i pogoditi o kome je riječ	- zagonetka
<p>SLUŠANJE LEGENDE O MALIKU Djeci će ispod Malikovog stabla biti pročitana priča o patuljku Maliku, koju će im pročitati gospođa Slavica Car.</p>	- upoznavanje djece sa pričom o Maliku	- slušanje priče i praćenje izgovorenoga
<p>RADIONICA: „Kako smo doživjeli Malika“ Djeca će, nakon pročitane priče, nacrtati svoj vlastiti doživljaj patuljka Malika.</p>	- crtanje doživljaja	- materijali za crtanje (flomasteri, bijeli A4 papiri)
<p>PRIKAZ ŠPILJE Djeci će biti predstavljen prikaz Malikove špilje u kojoj on sakuplja kamenčiće, grančice itd.</p>	- upoznavanje djece s Malikovom špiljom	- maketa špilje
<p>AKTIVNOST: „Vrijeme je za priču“ Djeca će imati priliku zajednički osmisliti vlastitu priču o patuljku Maliku. Također, bit će im postavljena poticajna pitanja kojima će se djecu potaknuti na razmišljanje.</p>	- osmišljavanje nove priče o Maliku	- poticajna pitanja za razvijanje dječje mašte

<p>RADIONICA: „Izradite vlastitog Malika“ Djecu će se podijeliti u skupine, te će im biti podijeljeni materijali za izradu vlastitog patuljka. Nakon izrade patuljka svako će dijete prezentirati svoga patuljka tako što će reći njegovo ime i ono po čemu je on poseban.</p>	<p>- izrada vlastitog patuljka</p>	<p>- glinamol, modlice, čašice s vodom</p>
--	------------------------------------	--

9.1. Interpretacija metodičkog modela

Metodičkim modelom bit će prikazan plan i tijek aktivnosti u skupinama *Tići* i *Smješkići*. Kroz razne zanimljive i kreativne načine može se vrlo lako doprijeti do dječje mašte i time ih potaknuti na kreativnost i razmišljanje. Metodički model pomaže upravo pri realiziranju i ostvarivanju mašte i razmišljanja kroz razne interakcije, radionice i aktivnosti. U nastavku će biti prikazani načini kroz koje će se potaknuti kreativnost i razmišljanje.

Važno je napomenuti da su osobni podaci djece dani samo u svrhu izrade i obrane završnog rada, te da su roditelji odobrili korištenje podataka i slika djece putem potpisanih privola.

Jedan od prvih načina poticanja razmišljanja ostvaren je putem zagonetke koja je pročitana i prikazana djeci. Djeca su putem zagonetke pogodila o kojem se biću radi, nakon čega su upoznati s likom patuljka Malika.

Slika 10. – Upoznavanje djece s Malikom

Izvor: autorica rada

Nadalje, slijedi odlazak u šetnju do Malikovog stabla ispod kojeg je djeci pročitana priča o patuljku Maliku, a priču im je pročitala gospođa Slavica Car.

Slika 11. – Čitanje priče ispod Malikovog stabla

Izvor: autorica rada.

Nakon pročitane priče djeca su imala priliku započeti potragu za patuljkom Malikom. Tražili su ga u svakom stablu, sve dok ga nisu pronašli na trgu u staroj Murvi. Potraga za Malikom zadovoljila je dječju potrebu za istraživanjem što je kasnije uvelike pridonijelo u daljnjem tijeku aktivnosti.

Slika 12. – Potraga i pronalaženje patuljka Malika

Izvor: autorica rada

Dolaskom u vrtić djeca su dobila priliku nacrtati vlastiti doživljaj patuljka Malika. Crtanjem vlastitog doživljaja djeca su potaknula svoju kreativnost, izrazila svoje samopouzdanje u stvaranju vlastitih oblika i time su obogatila doživljaj i vlastiti likovni izraz.

Slika 13. – Crtanje vlastitog doživljaja

Izvor: autorica rada

Drugog dana uslijedilo je upoznavanje djece s maketom Malikove špilje. Maketa špilje prikaz je Malikovog doma u kojem sakuplja zalihe grančica, kamenčića, lišća i češera. Ovom maketom djeci se izbliza dočarao Malikov dom, te su sa ručnom svjetiljkom mogla istraživati špilju i sve što se nalazi u njoj.

Slika 14. – Istraživanje Malikove špilje

Izvor: autorica rada

Nadalje, slijedi osmišljavanje vlastite slikopriče o Maliku. Djecu se uz poticajna pitanja potaknulo na razmišljanje i obogatilo se njihovu maštu što je rezultiralo jednom novom pričom o Maliku. Također, nakon osmišljavanja priče djeca su nacrtala pojedine dijelove priče kako bi na kraju dobili jednu kvalitetnu i posebnu slikopriču.

Slika 15. – Osmišljavanje slikopriče

Izvor: autorica rada

Ova aktivnost zaključena je tako što se djecu podijelilo u skupine kako bi svojevolljno izradili vlastitog Malika uz pomoć glinamola. Za kraj, djeca su prezentirala svoje patuljke, svatko je dao ime svojem patuljku i prikazao, te objasnio po čemu je njihov patuljak poseban.

Slika 16. – Izrađivanje patuljka Malika

Izvor: autorica rada

Svrha takvog metodičkog modela bila je potaknuti maštu, kreativnost i razmišljanje kod djece putem zagonetke, slušanja legende, postavljanja raznih pitanja, radionice i aktivnosti. Upravo kroz *legendu o Maliku* i provođenjem već spomenutih stavki možemo doći do tog cilja.

10. ZAKLJUČAK

Legende su odlika svakog naroda, svakog područja i svakog grada. Nastale su kao proizvod bujne mašte, ali i potrebe da se objasne određene pojave i događaji. Pripovijedanje legendi nekada je bio dio života. Danas, u novije vrijeme, sve se manje prepričavaju legende te se time zaboravljaju i odlaze u nepovrat. One su dio naše prošlosti, naše baštine i naše tradicije i upravo zbog toga ih ne smijemo zaboraviti i odbaciti. Također, one ostvaruju važnu ulogu u društvenom životu ljudi, zabavljajući ih svojim čudesnim i fantastičnim likovima.

U Hrvatskom primorju najčešće se spominju legende o vilama i svima znana *legenda o Maliku*. Upravo Malik je bio i ostao glavni krivac za sve nestašluke koji se događaju i stanovnicima Crikvenice. Ondje se usmenom predajom legenda o Maliku prenosi se s koljena na koljeno i tako već brojnim generacijama.

No detaljnijom analizom u ovom radu pokazali smo da je tekst o Maliku bliži žanru predaje nego legende, jer u njoj nema toliko fantastičnih motiva i nestvarnih mitskih događaja kao temeljnim sastavnicama žanra legende.

Ovim završnim radom, željelo se ukazati na bogatstvo crikveničke usmene baštine. U tom okviru izabran je usmeni tekst koji je poznat pod nazivom *Legenda o Maliku*. Uz analizu toga teksta i njegovu određivanju kao predaje, u radu se htjelo prikazati koju i kakvu primjenu taj usmeni tekst ima u konkretnom odgojno-obrazovnom radu s predškolskim djetetom.

U konačnici, možemo zaključiti da je usmeni tekst o Maliku (i u crikveničkoj inačici ili varijanti) vrlo kvalitetan književni predložak za ostvarivanje bogatog i sadržajnog književnog odgoja i obrazovanja na predškolskoj razini. Naime, Malik, budući da je svojom nestašnošću i razigranošću vrlo blizak djeci, pruža obilje mogućnosti za kreativan rad u predškolskom književnom odgoju i obrazovanju. Bitna sastavnica toga odgoja i obrazovanja jest i usmena književna zavičajna baština, a legenda, odnosno predaja o Maliku (i u crikveničkom obliku) omogućuje sadržajno i kvalitetno povezivanje predškolskog djeteta s vlastitim zavičajem.

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Botica, S. (2013.) *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Babić, N., Golem, D., Jelčić, D. (2009.) *Dveri riječi*. Zagreb: Profil.
3. Crnković, M. (1987.) *Sto lica priče*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Crnković, M. (1986.) *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Duran, M. (2003.) *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
6. Ivančić-Dusper, Đ., (2015.) *Pripovesti i legendi zi Kiriije*. Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić.
7. Jurdana, V. (2015.) *Igri. Mala zavičajna čitanka (s primjerima iz čakavske poezije Drage Gervaisa)*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
8. *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*. (1979.) Hrvatska: Jugoslavenski leksikografski zavod.
9. Solar, M. (1981.) *Smrt Sancha Panze*. Zagreb: NZMH.
10. Zalar, D., Kovač-Prugovečki, S., Zalar, Z. (2009.) *Slikovnica i dijete*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

ZBORNİK RADOVA:

1. Maretić, M. i Caktaš, J. (2007.) *Zavičajna baština u funkciji očuvanja hrvatskog identiteta*.
// Zavičajna baština – HNOS i kurikulum : zbornik radova. Split: Književni krug.

MREŽNE STRANICE:

1. Brajčić, M., *Dijete i kulturna baština – Učenje u muzeju*,
<http://inet1.ffst.hr/images/50013806/Marija.Brajcic.DIJETE.I.KULTURNA.BASTINA.UCENJE.U.MUZEJU.pdf> (Preuzeto: 9. rujna 2021. godine).

2. Crikvenička amfora http://rivieracrikvenica.com/croatia/crikvenicka_amfora (Preuzeto: 10. srpnja 2021. godine).
3. Ivančić-Dusper Đurđica, Crikvenički narodni običaji, <http://www.kultura-crikvenica.hr/Knjige/biblioteka-cirkul/Crikvenicki-narodni-obicaji/6/1> (Preuzeto: 5. lipnja 2021. godine).
4. Likovi iz mitova i legendi Istre i Kvarnera - portal za kulturni turizam, www.kulturni-turizam.com/dwnld/mitska_bica.pp (Preuzeto: 10. srpnja 2021. godine).
5. Nepoznati autor, Crikvenica: Povijest i kultura, <https://www.jadran-crikvenica.hr/interesi/povijest-i-kultura> (Preuzeto: 9. srpnja 2021. godine).
6. Rexroth, K., Literature, <https://www.britannica.com/art/literature> (Preuzeto: 10. kolovoza 2021. godine).
7. Usmena književnost. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417> (Preuzeto: 9. rujna 2021. godine).

NOVINSKI ČLANAK:

1. Anto Ravlić, Malik na Petaku, <https://www.novilist.hr/regija/malik-na-petaku-bajkoviti-park-satkan-na-legendi-o-patuljku/> (Preuzeto: 9. rujna 2021. godine).

OSTALI IZVORI:

1. Audio zapis „Malik“, Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, Crikvenica.

POPIS SLIKA

Slika 1. - Grad Crikvenica.....	6
Slika 2. - Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije.....	10
Slika 3. – Arheološko nalazište Ad Turres u Crikvenici.....	11
Slika 4. – Crikvenička amfora.....	12
Slika 5. – Meteorološka stanica u Crikvenici.....	12
Slika 6. – Brončani kip imena „Ribar“.....	13
Slika 7. – Patuljak Malik.....	22
Slika 8. – Malik u <i>petaškoj murvi</i>	24
Slika 9. – Malikovo stablo.	25
Slika 10. – Upoznavanje djece s Malikom.....	30
Slika 11. – Čitanje priče ispod Malikovog stabla.....	31
Slika 12. – Potraga i pronalaženje patuljka Malika.....	31
Slika 13. – Crtanje vlastitog doživljaja.....	32
Slika 14. – Istraživanje Malikove špilje.....	33
Slika 15. – Osmišljavanje slikopriče.....	34
Slika 16. – Izrađivanje patuljka Malika.....	34

POPIS TABLICA

1. **Tablica 1.** Tijek metodičkog modela. (Autorica rada)